

ОДГОВОРИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ НА
УПИТНИК СПЕЦИЈАЛНОГ ИЗВЕСТИОЦА УН
ЗА НЕЗАВИСНОСТ СУДИЈА И АДВОКАТА –
ЗАШТИТА АДВОКАТА У СЛОБОДНОМ И
НЕЗАВИСНОМ ОБАВЉАЊУ АДВОКАТСКЕ
ПРОФЕСИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И
ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ

Датум слања: 18.4. 2022. године

Садржај

Увод.....2

Одговори Републике Србије на Упитник Специјалног известиоца УН за независност судија и адвоката – Заштита адвоката у слободном и независном обављању адвокатске професије.....3

Responses of Republic of Serbia to the Questionnaire of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers – Protection of Lawyers in the Free and Independent Exercise of the Legal Profession.....9

Увод

Посредством Сталне мисије Републике Србије при УН и другим међународним организацијама у Женеви достављен је допис *Специјалног известиоца УН-а за независност судија и адвоката*, којим су у складу са Резолуцијом Савета за људска права 44/8 тражене релевантне информације за потребе израде тематског извештаја у вези са заштитом адвоката у слободном и независном обављању адвокатске професије у складу са наведеном Резолуцијом.

Одговор је сачињен на бази информација које су доставили: Министарство правде и Адвокатска комора Србије.

Одговори Републике Србије на Упитник Специјалног известиоца УН за независност судија и адвоката – Заштита адвоката у слободном и независном обављању адвокатске професије

1. Узимајући у обзир гаранције за функционисање адвоката, садржане у принципима 16-22 Основних принципа о улози адвоката, опишите уставне, законске, административне и политичке мере усвојене у вашој земљи како би се адвокатима омогућило да обављају своју професионалну делатност у корист својих клијената на слободан и независан начин.

Устав Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 98/06 и 115/21) одредбом *члана 67.* прокламује зајемчено људско право грађана РС - право на правну помоћ и у ставу 2. дефинише адвокатуру као самосталну и независну службу која пружа правну помоћ.

Законом о адвокатури („Службени гласник РС”, бр. 31/11 и 24/12 - УС) уређена је адвокатска служба, услови за бављење адвокатуром и облици рада адвоката, права, обавезе и одговорност адвоката и адвокатских приправника и организација и рад адвокатских комора. Одредбом *члана 2.* прописано је да је адвокатура независна и самостална служба пружања правне помоћи физичким и правним лицима. *Чланом 18.* прописано је да адвокат слободно одлучује да ли ће прихватити пружање правне помоћи, осим у случајевима предвиђеним законом. *Чланом 33.* прописано је да адвокат не може бити позван на кривичну или прекршајну одговорност за правно мишљење изнето у поступку пружања правне помоћи пред судом или другим органом. *Чланом 34.* прописано је да адвокатска канцеларија, предмети и подаци који се налазе у њој, могу бити предмет контроле само под условима из закона. Одлуку о привременом или трајном престанку рада адвокатске канцеларије може донети само надлежни орган адвокатске коморе у посебно предвиђеном поступку. У односу на адвокатску канцеларију не може бити примењена мера затварања, односно печачења, у кривичном и прекршајном поступку и поступку за привредни преступ, нити у другом поступку који се води против адвоката. Према *члану 35.* адвокат не може бити лишен слободе за кривична дела у вези са обављањем адвокатске службе, без одлуке надлежног суда. *Члан 36.* прописује да адвокат има право да, у циљу пружања правне помоћи, од државних органа, установа, предузећа и других организација тражи и благовремено добије информације, списе и доказе који су у њиховом поседу или под њиховом контролом. Према *члану 65.,* Адвокатској комори Србије и адвокатским коморама у њеном саставу, поверено је вршење јавних овлашћења.

У погледу безбедности Кривичним закоником („Службени гласник РС”, бр. 85/05, 88/05 - испр., 107/05 - испр., 72/09, 111/09, 121/2012, 104/13, 108/14, 94/16 и 35/19) адвокати су посебно препознати у следећим кривичним делима: Угрожавање сигурности (*члан 138.*), Ометање правде (*члан 336б.*) и Напад на адвоката (*члан 336в.*)

Када је реч о нормама којима се уређује кривични поступак *члан 73. ст. 1. и 2.* Законика о кривичном поступку („Службени гласник РС”, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 - УС и 62/21 - УС) прописује да бранилац може бити само адвокат. У поступку за кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година, адвоката може да

замене адвокатски приправник. Одредбама чл. 71. до 81. прописане су одредбе о браниоцу.

2. Молимо опишите субјекте и/или механизме који су на снази за спречавање и/или кажњавање мешања у слободно и независно вршење правне заштите, без обзира на извор мешања.

Аргументација изнета у одговору на питање бр. 1, свакако представља и одговор на ово, 2. питање. Поред изнетог указујемо да је Кодексом професионалне етике адвоката („Службени гласник РС“ 27/2012, 159/2020 – ОУСЈ) прописано да сваки адвокат треба да предузме одговарајуће правне мере да би се спречио и казнио свако ко, у циљу утицања на његово заступање, примењује принуду, претњу, силу или друге недозвољене притиске, или ко га, поводом заступања које је у складу са правилом 4.1. Кодекса, подвргава санкцијама или претњи санкцијама.

Коју врсту правних мера ће да предузме адвокат зависи од врсте принуде, претње, силе или других недозвољених притисака и санкција или претњи санкцијама којим је адвокат подвргнут. У свим случајевима мешања у слободно и независно вршење адвокатури, адвокат обавештава надлежну адвокатску комору и Адвокатску комору Србије које предузимају прописане мере у зависности од врсте радњи којима се нарушава самосталност и независност адвокатури, а нарочито: подношење кривичних и дисциплинских пријава, подношење представки надлежним државним органима.

3. Молимо опишите улогу националних адвокатских комора у заштити адвоката и слободном обављању адвокатске професије. Да ли је адвокатска комора *de jure* и *de facto* независна од државе?

Адвокатска комора Србије и адвокатске коморе у њеном саставу су независне од државе *de jure* и *de facto*. Самосталност и независност адвокатских комора огледа се кроз, поменутиим законима прецизираним правима адвоката, и то:

- вршење јавних овлашћења;
- организовање адвоката у Адвокатску комору Србије и адвокатске коморе у њеном саставу, као самосталне и независне организације адвоката;
- доношење општих аката којима се уређује рад адвоката од стране Адвокатске коморе Србије (Статут, Кодекс професионалне етике адвоката, Тарифа о наградама и накнадама за рад адвоката и друге опште акте који су обавезујући за све адвокате у Републици Србији) и адвокатских комора које доносе опште акте за своју територију (статути);
- одлучивање о пријему у адвокатуру и о престанку права на бављење адвокатуром;
- финансирање рада адвокатских комора сопственим средствима уз прецизно утврђивање извора финансирања и начина трошења средстава;
- заступање интереса и представљање адвоката пред државним и другим органима и организацијама.

Конкретно, *чланом 63*. Закона о адвокатури прописано је да су Адвокатска комора Србије и адвокатске коморе у њеном саставу самосталне и независне професионалне организације адвоката, основане у складу са законом и Статутом Адвокатске коморе Србије, које су надлежне за вршење јавних овлашћења и обављање послова од општег

интереса, у складу са овим законом и својим статутом. *Члановима 65. и 66.* предвиђена су и прецизирана јавна овлашћења и послови адвокатске коморе.

4. Молимо да доставите детаљне информације о броју адвоката који су били предмет кривичних, управних или дисциплинских поступака у последњих пет година због наводних кршења стандарда професионалног понашања. Колико њих је проглашено кривим? Колико их је на крају искључено из коморе?

За последњих пет година (од 01.01.2017. г. до 31.12.2021. г.) у Именик адвоката Адвокатске коморе Србије, уписано је 3547 адвоката. У претходних 5 година пред дисциплинским судом Адвокатске коморе Србије, који поступа као другостепени орган у дисциплинском поступку, вођено је 68 предмета, од тога:

- у 30 предмета је одбијена жалба и потврђена првостепена пресуда дисциплинског суда адвокатске коморе у саставу Адвокатске коморе Србије;
- у 25 предмета је жалба усвојена, првостепена пресуда укинута и предмет враћен првостепеном органу на поновни поступак;
- у 13 предмета донето је решење о обустави дисциплинског поступка због наступања застарелости покретања и вођења дисциплинског поступка.

У предметима у којима је коначном пресудом Дисциплинског суда Адвокатске коморе Србије утврђена дисциплинска одговорност адвоката због лакше/теже повреде дужности адвоката и повреде угледа адвокатуре, изречене су новчане казне у 23 предмета, а казна трајног брисања из именика адвоката у једном предмету.

Против коначних одлука Дисциплинског тужиоца Адвокатске коморе Србије у протеклих 5 година покренуто је 67 управних спорова, од тога је решено 26 предмета а у 41 предмет је још увек у току. Управни суд је у 25 предмета, тужбе одбацио као недозвољене, а у 1 предмету је тужбу уважио, укинуо решење Дисциплинског тужиоца Адвокатске коморе Србије и предмет вратио на поновни поступак.

Против коначних пресуда Дисциплинског суда Адвокатске коморе Србије у протеклих 5 година покренуто је 16 управних спорова. Од тога је решено 7 предмета (у 6 предмета тужбе су одбијене, у једном предмету тужба је уважена, укинута је пресуда Дисциплинског суда Адвокатске коморе Србије и предмет враћен на поновни поступак). За 9 предмета поступак је још увек у току.

5. Молимо да доставите информације о било ком случају у којем су адвокати у вашој земљи били изложени застрашивању, ометању, узнемиравању или недоличном мешању, било од стране државних органа или недржавних актера, за радње предузете у складу са њиховим признатим професионалним обавезама. Такође опишите мере које су државни органи предузели да истраже и приведу починиоце правди.

Врсте и облици застрашивања, ометања, узнемиравања или недоличног мешања у самостално и независно вршење адвокатуре могу бити различити. Адвокатска комора Србије указује на неке појавне облике:

1. *угрожавање животног и физичког интегритета адвоката у вези са вршењем професионалне делатности, напади на њихову имовину или чланове породице.* У претходних 5 година знатно је увећан број напада на адвокате, а највећи број тих напада није окончан у судском поступку из различитих разлога: истрага траје дуго, извршилац није откривен, и сл. У претходних 5 година убијена су 2 адвоката и 1 адвокатски приправник, а да је само у једном предмету пронађен извршилац и

утврђена његова кривично - правна одговорност. Уверење Адвокатске коморе Србије је да државни органи, пре свега, органи гоњења: полиције и тужилаштва у овој области не раде довољно ефикасно.

Министарство правде подржало је иницијативе Адвокатске коморе Србије које су покренуте поводом убистава адвоката и усвојене су измене Кривичног законика увођењем кривичног дела *Напад на адвоката* и измене у дефинисању кривичног дела *Ометање правде* - којима је прописано да је напад на адвоката у вршењу професионалне делатности изједначен са нападом на судију, или јавног тужиоца. Као меру за спречавање и праћење оваквих догађаја, Министар правде је донео одлуку о формирању Сталног тела за праћење напада на адвокате и унапређење кривично - правне заштите адвоката у чијем саставу су поред представника Адвокатске коморе Србије и представници Министарства правде, Републичког јавног тужилаштва, Врховног касационог суда и Министарства унутрашњих послова. Такође је значајно навести да је једна од мера била та што је Републичко јавно тужилаштво издало обавезујуће упутство за сва тужилаштва у РС да поступају приоритетно у предметима напада на адвокате.

Активности Министарства правде у овој области јесу позитивне, према мишљењу поменуте коморе али недовољне јер је изостала адекватна активност других државних органа.

2. Друга врста застрашивања адвоката, ометања, узнемиравања или недоличног мешања у обављању професионалне делатности постоји и у медијима када се код тзв. „интересантних“ предмета често појављују информације из истраге, ствара негативан однос према окривљеном и његовом браниоцу, крши претпоставка невиности, коментаришу судске одлуке.
 3. Са друге стране, у Вишем суду у Београду су формирана специјализована одељења: Посебно одељење за организовани криминал, Посебно одељење за високотехнолошки криминал и Посебно одељење за ратне злочине. Оваква организација је успостављена и у оквиру тужилачке организације. У овим одељењима се суди за кривична дела која су, по правилу, под лупом извршне власти. Судије тих одељења организационо припадају Вишем суду у Београду, али имајући у виду да поступају у предметима вишег степена сложености са великим бројем окривљених, они имају мањи број предмета у раду у односу на друге судије Вишег суда у Београду, вишеструко већу плату, и друге бенефиције. На жалост, многе од тих судија сматрају да ту своју позицију заслужују „разумевањем интереса“ извршне власти. У том смислу, они без икаквих личних и професионалних последица крше закон на штету окривљеног и маргинализују улогу одбране до бесмисла када је то у супротности са „закључивањем“ суда. Примери за овакво поступање суда (и Вишег суда у Београду, али и других судова и тужилаштва) су следећи.
- I. У кривичном поступку окривљени има изабраног браниоца, али Виши суд у Београду, супротно важећем процесном праву у великом броју предмета именује браниоца по службеној дужности. Осим што се увећавају трошкови поступка супротно Законнику о кривичном поступку, тако именовани бранилац по службеној дужности често има другачију концепцију одбране од окривљеног и изабраног браниоца, нема контакт са окривљеним или га он не прихвата као свог браниоца, чиме поступа супротно Кодексу

професионалне етике адвоката. Именовање браниоца по службеној дужности на напред наведени начин, би се могло свести на појам „браниоца у приправности" који постоји у неким јурисдикцијама. Међутим, улога „браниоца у приправности" у тим јурисдикцијама је прецизно дефинисана и овај бранилац може да поступа само ако и кад престане да поступа изабрани бранилац и дужан је да поступа у интересу окривљеног, што није случај у једном броју предмета који су вођени или су у току пред посебним одељењима Вишег суда у Београду.

- II. У циљу убрзања судског поступка, у једном броју предмета, пред посебним одељењима Вишег суда у Београду долази да незаконтог раздвајања судских поступака у односу на поједине окривљене.
 - III. Као вид притиска на адвокате може се сматрати и право јавног тужиоца да у претходном и истражном поступку кажњава адвоката - браниоца потпуно волунтаристички и без икаквих законом прописаних критеријума. Ово право има и судија у фази главног претреса. Закоником о кривичном поступку нису прописани јасни критеријуми на основу којих се цени да бранилац крши процесну дисциплину. Ово за последицу има утицај на поступање адвоката како не би били изложени плаћању високих новчаних казни. Овакво поступање се у највећем броју случајева заснива на субјективном односу поступајућег јавног тужиоца или судије према адвокату, а што утиче и на права окривљеног у кривичном поступку. Посебно треба имати у виду да су јавни тужилац и окривљени странке у кривичном поступку, па сваки директни или индиректни, очигледни или прикривени притисак на адвоката браниоца отвара питање „једнакости оружја" јавног тужиоца, окривљеног и његовог браниоца који може бити кажњен без икаквих критеријума.
 - IV. Спорост судских поступака.
 - V. Адвокатска комора Србије је формирала Кол центар за постављање бранилаца по службеној дужности и у највећој мери су отклоњене примедбе из претходног периода - нетранспарентност у постављању бранилаца по службеној дужности, непоштовање редоследа на листи адвоката, постојање повезаности између појединих запослених у органима поступка и адвоката. Међутим у једном броју предмета и даље се не врши постављање бранилаца по службеној дужности - нарочито у предметима у којима су малолетна лица извршиоци или оштећени кривичним делом и то пред Вишим судом у Београду.
6. У којој мери су закони и/или мере усвојене у вашој земљи због пандемије *Covid-19*, утицали на остваривање независности адвокатуре или безбедност адвоката. Молим објасните.

Прописи и мере које су усвојене у РС због пандемије *Covid-19* имали су директни и посредни утицај на независност адвокатуре и безбедност адвоката. Директни утицаји су били вршени у време важења ванредног стања у Републици Србији када је било покушаја увођења *on line* и суђења преко *skype* иако ови облици суђења нису предвиђени процесним законима. Адвокатска комора Србије је у више наврата током важења ванредног стања реаговала у циљу заштите права странака у поступку и адвоката.

Посредни утицаји су повезани са поштовањем епидемиолошких мера у просторијама судова, тужилаштва и органа управе.

Специфичан вид утицаја је успоравање судског поступка због пандемије, где ионако спор ток поступка се даље успорава због одлагања суђења услед здравствене спречености судије или странака у поступку и њихових пуномоћника/бранилаца.

7. Молимо опишите мере и политике које бисте предложили за бољу заштиту и гарантовање слободног обављања адвокатске професије.

Према мишљењу Адвокатске коморе Србије, мере које би могле додатно да унапреде положај адвоката огледају се у следећем:

- Измена процесних закона и Закона о адвокатури;
- Доношење нових закона о судијама и јавним тужиоцима са уређењем питања одговорности;
- Доношење нових закона о Високом савету судства и Високом савету тужилаштва и уређење питања поступка утврђивања одговорности судија и јавних тужилаца и овлашћених подносилаца притужби;
- Прецизирање Протокола о размени података у поступку постављања бранилаца по службеној дужности, формирање кол центара за постављење привремених заступника у парничном, ванпарничном, управном, прекршајном и пореском поступку;
- Едукација судија, јавних тужилаца и медија ради упознавања са значајем и задацима адвокатуре;
- Едукација адвоката у циљу усавршавања теоријских и практичних знања и вештина адвоката потребних за стручну, независну, самосталну, делотворну и етичну адвокатуру;
- Едукација на освешћивању постојања својеврсног притиска или чак повреда закона које причине судије/јавни тужиоци у свом раду. Примера ради, став Високог савета судства, Државног већа тужилаца и председника судова, је да се притужбе на рад појединих судија/јавних тужилаца не узимају у разматрање са образложењем да адвокатска комора није странка у конкретном поступку и са тог разлога није овлашћена за подношење представки.

Responses of Republic of Serbia to the Questionnaire of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers – Protection of Lawyers in the Free and Independent Exercise of the Legal Profession

1. Taking into consideration the guarantees for the functioning of lawyers, contained in principles 16-22 of the Basic Principles on the Role of Lawyers, please describe the constitutional, legal, administrative and policy measures adopted in your country to enable lawyers to exercise their professional activities in favour of their clients in a free and independent manner.

The Constitution of the Republic of Serbia ("Official Gazette of the RS", no. 98/06 and 115/21) *under Article 67 proclaims the guaranteed human right of RS citizens - the right to legal assistance* and in paragraph 2 defines legal practice as an independent and autonomous service which provides legal assistance. Legal Practice Act ("Official Gazette of RS", nos. 31/11 and 24/12 – CC) regulates the legal profession, conditions for the practice of law and forms of attorneys-at-law work, rights, duties and responsibilities of attorneys-at-law and legal trainees and the organization and operation of bar associations. *Article 2* stipulates that legal profession is an independent and autonomous activity of providing legal aid to physical and legal persons. *Article 18* stipulates that attorney-at-law is free to decide whether to accept providing legal aid, except as provided by the law. *Article 33* stipulates that attorney-at-law shall not be held accountable in criminal or tort liability for the legal opinions expressed in providing legal aid in court or other authority. *Article 34* stipulates that law office, items that are in it, and the data contained in the law office may be subject to control only under the terms of Article 35 of this Act. The decision on a temporary or permanent termination of the law office may be made only by the competent authority of the Bar Association in a specially foreseen procedure. In relation to the law office the measure of closing or sealing may not be applied, neither in the criminal nor in the misdemeanour procedure, or economic offense procedure, or in any other proceedings brought against an attorney-at-law. Pursuant to *Article 35* attorney-at-law may not be detained for criminal offenses in connection with the performance of legal profession, without the decision of the competent court. *Article 36* stipulates that in order to provide legal aid, attorney-at-law has the right to seek and obtain, from state authorities, institutions, enterprises and other organizations, timely information, documents and evidence in their possession or under their control. Under *Article 65*, Bar Association of Serbia and bar associations in its composition are entrusted with the exercise of public powers.

With regard to security, the Criminal Code ("Official Gazette of RS", nos. 85/05, 88/05 – corrigendum, 107/05 – corrigendum, 72/09, 111/09, 121/2012, 104/13, 108/14 , 94/16 and 35/19) lawyers are specifically referred to in the following criminal offenses: endangerment of safety (Article 138), Obstruction of Justice (Article 336b) and Assault on a Lawyer (Article 336c).

As regards norms that regulate the criminal procedure, Article 73, para. 1 and 2 of the Criminal Procedure Code ("Official Gazette of RS", No. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 – US and 62/21 – US) stipulate that only an attorney may be a defence counsel. In proceedings in connection to criminal offenses punishable by a term of imprisonment of up to

five years, an attorney may be replaced by a legal trainee. Articles 71 to 81 include provisions on defense counsel.

2. Please describe the entities and/or mechanisms that are in place to prevent and/or punish interferences with the free and independent exercise of the legal profession, whatever the source of the interference.

The arguments presented in the answer to question no. 1 give, as well, answer to this, 2nd question. In addition to stated, we point out that the Code of Professional Ethics of Lawyers ("Official Gazette of RS" 27/2012, 159/2020 - OUSJ) prescribes that an attorney-at-law should take appropriate legal measures in order to prevent and have punished anyone who resorts to duress, threat, force or any other illegal form of pressure with a view to influencing the representation undertaken by him/her, or anyone who subjects the attorney-at-law to any sanctions or a threat of sanctions with regard to the representation conducted in accordance with Rule 4.1 of this Code.

What kind of legal measures the lawyer will take depends on the type of duress, threat, force or any other illegal form of pressure and sanctions or a threat of sanctions to which the lawyer is subjected. In all cases of interference with the free and independent exercise of the legal profession, the lawyer shall inform the competent bar association and the Serbian Bar Association that shall take the prescribed measures depending on the type of action by which the independence and autonomy of legal profession was violated, especially: filing criminal and disciplinary reports; and submission of petitions to the competent state authorities.

3. Please describe the role of the national bar associations(s) in protecting lawyers and the free exercise of the legal profession. Is the bar association *de jure* and *de facto* independent from the State?

The Bar Association of Serbia and bar associations in its composition are *de jure* and *de facto* independent from the State. The autonomy and independence of bar associations is reflected in the rights of lawyers specified by the referred laws, as follows:

- exercise of public powers;
- organization of attorneys-at-law in the Bar Association of Serbia and bar associations within it, as autonomous and independent organizations of attorneys-at-law;
- adoption of general legislation that regulate practice of the attorneys-at-law by the Bar Association of Serbia (Statute, Code of professional ethics of attorneys-at-law, Tariff on rewards and fees for attorneys-at-law work and other general legislation that are binding for all attorneys-at-law in the Republic of Serbia) and by bar associations that adopt general legislation for their territory (statutes);
- deciding on admission to the legal profession and the termination of the right to practice law;
- bar associations financing from its own resources with precise determination of the sources of funding and the manner of funds spending;
- representation of interests and representation of attorneys-at-law before state and other bodies and organizations.

Specifically, *Article 63 of Legal Profession Act* stipulates that Bar Association of Serbia and bar associations in its composition are autonomous and independent professional organizations of attorneys-at-law, established by the law and statute of the Bar Association of Serbia, responsible for exercising public powers and the conduct of affairs of common interest, in accordance with this Act and its statute. *Article 65* and *66* stipulate and specify public powers and activities of the bar association.

4. Please provide detailed information on the number of lawyers that have been subject to criminal, administrative or disciplinary proceedings in the last five years for alleged violations of standards of professional conduct. How many of them were found guilty? How many of them were ultimately disbarred?

In the last five years (from 1 January 2017 to 31 December 2021), 3547 lawyers have been registered in the Directory of attorneys-at-law of the Serbian Bar Association. In the last 5 years, there were 68 proceedings before the disciplinary court of the Serbian Bar Association, which acts as a second instance body in disciplinary proceedings, of which:

- in 30 cases the appeal was rejected and the first instance verdict of the disciplinary court of the bar association within the Serbian Bar Association was confirmed;
- in 25 cases the appeal was approved, the first instance verdict was revoked and the case was referred back to the first instance authority for retrial;
- in 13 cases a decision was made to suspend the disciplinary proceedings due to the statute of limitations for initiating and conducting disciplinary proceedings.

In cases in which the final verdict of the Disciplinary Court of the Serbian Bar Association ruled disciplinary responsibility of lawyers for minor / serious violations of the lawyer's duties and violation of the reputation of the bar, fines were imposed in 23 cases, and permanent removal from the directory of attorneys-at-law in one case.

In the last 5 years, 67 administrative disputes have been initiated against the final decisions of the Disciplinary Prosecutor of the Serbian Bar Association, of which 26 cases have been concluded and 41 cases are still pending. In 25 cases, the Administrative Court rejected the lawsuits as inadmissible, and in 1 case it accepted the lawsuit, revoked the decision of the Disciplinary Prosecutor of the Serbian Bar Association and referred the case back for re-deciding.

In the last 5 years, 16 administrative disputes have been initiated against the final judgments of the Disciplinary Court of the Serbian Bar Association. Out of that, 7 cases were concluded (in 6 cases the lawsuits were rejected, and in one case the lawsuit was accepted, the verdict of the Disciplinary Court of the Serbian Bar Association was revoked and the case was referred back for retrial). Nine cases are pending.

5. Please provide information on any case where lawyers in your country have been subject to intimidation, hindrance, harassment or improper interference, whether from State authorities or non-State actors, for action taken in accordance with their recognized professional duties. Please also describe the measures that State authorities have taken to investigate and bring perpetrators to justice.

Types and forms of intimidation, hindrance, harassment or improper interference with the free and independent exercise of the legal profession may be diverse. The Serbian Bar Association points to some manifestations:

1. *endangering the life and physical integrity of lawyers in connection with the performance of professional activity, assaults on their property or family members.* In the last 5 years, the number of assaults on lawyers has significantly increased, and most of these assaults have not ended in court proceedings for various reasons: length of the investigation, offenders not identified, etc.

In the last 5 years, 2 lawyers and 1 legal trainee were killed, and in only one case the perpetrator was identified and his criminal responsibility established. The opinion of the Serbian Bar Association is that state authorities, above all, prosecuting authorities: police and prosecutor's offices are not working efficiently enough in this area.

The Ministry of Justice supported the initiatives of the Serbian Bar Association initiated on the occasion of the murder of a lawyer, and amendments to the Criminal Code were adopted by introducing the criminal offense of Assault on a Lawyer and changes in the definition of the criminal offense of Obstruction of Justice - which equalizes assault on a lawyer exercising his professional activity with the assault on a judge, or public prosecutor. As a measure to prevent and monitor such events, the Minister of Justice issued a decision establishing a Standing Body for monitoring assaults on lawyers and improving criminal-legal protection of lawyers, which comprises, in addition to representatives of the Serbian Bar Association, representatives of the Ministry of Justice, Republic Public Prosecutor's Office, Supreme Court of Cassation and the Ministry of Interior. One of the measures that should be noted includes the binding instruction to all prosecutor's offices in RS, issued by the Republic Public Prosecutor's Office, to treat cases of assaults on lawyers as a matter of priority.

According to the opinion of the referred chamber, the activities of the Ministry of Justice in this area are positive, indeed, yet insufficient because of lack of adequate activities by other state authorities.

2. Other form of intimidation, hindrance, harassment or improper interference with the exercise of the legal profession also exists in the media in reference to so-called "interesting" cases when often information from the investigation are disclosed, a negative attitude towards the defendant and his defense counsel are created, the presumption of innocence violated, or court decisions commented.
3. On the other hand, specialized departments have been established in the Higher Court in Belgrade: the Special Department for Organized Crime, the Special Department for High-Tech Crime and the Special Department for War Crimes. The same organization has also been established within the prosecutor's office. These departments adjudicate on criminal offences, which, as a rule, are under the close scrutiny of the executive branch. Judges of these departments organizationally belong to the Higher Court in Belgrade, but having in mind that they act in cases of higher complexity with a large number of defendants, they have a smaller number of cases compared to other judges of the Higher Court in Belgrade, multiply higher salary and other benefits. Unfortunately, many of these judges believe that they deserve such position on account of "understanding the interests" of the

executive branch. In this sense, they breach the law to the detriment of the defendant without suffering any personal or professional consequences, and they marginalize the role of the defense to the point of absurdity when it is contrary to the "reasoning" of the court. Examples of such actions of the court (of the Higher Court in Belgrade, but also of other courts and prosecutor's offices) are the following:

- I. In criminal proceedings, the defendant has a chosen defense counsel, but the Higher Court in Belgrade, contrary to the applicable procedural law, appoints a defense counsel *ex officio* in a large number of cases. In addition to increasing the costs of proceedings contrary to the Criminal Procedure Code, thus appointed defense counsel *ex officio* often has a different conception of defense than the defendant and the chosen defense counsel, has no contact with the defendant or is not accepted as defence counsel by the defendant, thus acting contrary to the Code of Professional Ethics of Lawyers. Appointing *ex officio* counsels in the above manner could be reduced to the notion of standby counsels that exists in some jurisdictions. However, the role of standby counsel in these jurisdictions is precisely defined and such counsel may only act if and when the chosen defense counsel ceases to act and is obliged to act in the interest of the defendant, which is not the case in a number of cases concluded or pending before special departments of the Higher Court in Belgrade.
- II. In order to accelerate court proceedings, in a number of cases, before the special departments of the Higher Court in Belgrade, court proceedings are unlawfully separated in respect of individual defendants.
- III. The right of the public prosecutor to punish the lawyer - defense counsel in a preliminary and investigative procedure completely arbitrary and without any legally prescribed criteria can also be considered a type of pressure on lawyers. This right is also enjoyed by the judge in the trial phase. The Criminal Procedure Code does not prescribe clear criteria for ruling that a defense counsel has violated procedural discipline. This in turn has an impact on the conduct of lawyers when exposed to risk of paying high fines. In most cases, such treatment is based on the subjective attitude of the acting public prosecutor or judge towards the lawyer, which also affects the rights of the defendant in criminal proceedings. It should be particularly borne in mind that the public prosecutor and the defendant are parties to the criminal proceedings, so any direct or indirect, obvious or covert pressure on the defence counsel opens the issue of equality of arms of the public prosecutor, the defendant and his counsel who may be punished without any criteria.
- IV. Length of court proceedings.
- V. The Serbian Bar Association has established a Call Center for the appointment of *ex-officio* defense counsels, and the objections raised before have been thus largely settled, concerning non-transparency in the appointment of *ex-officio* defense counsels, disregard of the order on the list of lawyers, connections between individual employees in the procedural bodies and lawyers. However, in a number of cases, *ex-officio* defense counsels are still not appointed - especially in cases where juveniles are offenders or injured parties, precisely before the Higher Court in Belgrade.

6. To what extent has, the legislation and/or measures adopted in your country because of the Covid-19 pandemic, affected the exercise of the independence of the legal profession or security of lawyers. Please explain,

The regulations and measures adopted in RS due to the Covid-19 pandemic had a direct or indirect impact on the independence of the legal profession and security of lawyers. Direct impact was present during the state of emergency in the Republic of Serbia, with the attempts to introduce online trials and trials via Skype, although these forms of trials are not provided for by procedural laws. The Serbian Bar Association reacted on several occasions during the state of emergency in order to protect the rights of the parties to the proceedings and lawyers. Indirect impacts are related to compliance with epidemiological measures in the premises of courts, prosecutor's offices and administrative bodies.

A specific type of impact is the slowdown in court proceedings due to the pandemic, where the already slow course of proceedings is further slowed down by postponed trials due to illness related absence of the judge or parties to the proceedings and their proxies / defense counsels.

7. Please describe the measures and policies you would suggest to better protect and guarantee the free exercise of the legal profession.

According to the Serbian Bar Association, measures that could further improve the position of lawyers include the following:

- Amendments to procedural laws and the Legal Practice Act;
- Adoption of new laws on judges and public prosecutors with provisions regulating liability issues;
- Adoption of new laws on the High Judicial Council and the High Prosecutorial Council and regulation of the issue of the procedure for determining the responsibility of judges and public prosecutors and authorized complainants;
- Clarification of the Protocol on data exchange in the procedure of appointing defense counsel *ex officio*, establishment of call centers for appointment of temporary representatives in civil, non-litigious, administrative, misdemeanor and tax proceedings;
- Training of judges, public prosecutors and the media to understand the importance and tasks of legal practice;
- Training of lawyers to improve the theoretical and practical knowledge and skills of lawyers needed for professional, independent, autonomous, effective and ethical performance of legal practice;
- Training to raise awareness of the existence of a kind of pressure or even law violations by judges / public prosecutors in their work. For example, the position of the Higher Judicial Council, the State Prosecutorial Council and presidents of courts is that complaints about the work of individual judges / public prosecutors are not to be taken into account on the grounds that the Bar Association is not a party to a particular proceeding and for that reason is not authorized to file petitions.